

установками, без стереотипів і не обтяжений минулими рішеннями і помилками.

**Степанов О.П.**, д.е.н., проф.,  
**Гончарова Н.П.**, д.е.н., проф.,  
кафедра економіки підприємств КНЕУ

## **ІННОВАЦІЙНИЙ ТИП РОЗВИТКУ ЯК ІМПЕРАТИВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ**

**ВСТУП.** На сьогодні вкрай необхідним є поглиблення та подальший розвиток теоретико-методологічних засад активізації джерел економічного зростання розробки і реалізації концептуальних положень безальтернативного джерела інноваційного розвитку. Саме осмислення системної структури інновацій та теоретичних основ їх поширення, визначення параметрів досягнутого рівня інноваційної діяльності, вивчення її впливу на економічне зростання і підвищення ефективності виробництва є тим імперативом, який може забезпечити національній економіці гідне місце в світовому розподілі праці. Це вимагає розробки концепції поліваріантності інноваційного розвитку та можливостей його самоорганізації. Відзначене спонукає нас виходити із необхідності розробки такої технології економічного зростання, яка дозволить забезпечити національній економіці адаптацію до сучасної інноваційної кон'юнктури. Формування концептуальні засади та дослідження еволюції інноваційного розвитку на підставі наукового аналітичного інструментарію дозволить сформулювати ідеологію інноваційного розвитку, яка, на думку авторів, дозволить враховувати всі складові системного інноваційного процесу та управляти ним на підставі як ринкових механізмів так і методів державного регулювання. На це нас орієнтують відповідні положення Конституції України, якою визначена загальна мета розбудови інноваційного суспільства, заснованого на знаннях, Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції»/1 /, Закони України щодо інноваційного розвитку, зокрема «Про інноваційну діяльність», про створення інноваційних технопарків і технополісів і т.ін.

**МЕТОЮ** статті є визначення інноваційного імперативу економічного зростання.

**СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ.** Сьогодні вказана проблема є пріоритетною, що впливає із стратегії соціально-економічного розвитку України в ХХІ столітті. Певного пошвавлення дослідження вказаної проблематики набули 6-7 років тому, коли були проведені дискусії, Круглі столи у Верховній Раді України, розроблено Стратегію економічного і соціального розвитку України, прийняття Верховною Радою України низки Законів з інноваційної проблематики, зокрема про створення технополісу на базі Технічного університету „Політехнічний інститут” і т.ін. Після такого

інтелектуального „сплеску” ні про вказані документи, ні про саму інноваційну проблему сьогодні навіть не згадується, відповідної реакції на прийняті рішення нема.

Отже можна відзначити, що рівень фундаментального /науково-практичного/опрацювання проблеми інноваційної орієнтації вітчизняної економіки все ще залишаються поза межами інтересів державних інститутів, фахівців-практиків і вітчизняної економічної науки. В спеціальній літературі її дослідженню відведено недостатньо уваги, вища школа фахівців з даного напрямку майже не готує.

Автори виходять з того, що подальші науково-практичні дослідження даної надактуальної проблематики повинні ґрунтуватися на сучасних концепціях розвитку виробництва в умовах посилення конкурентних відносин та прийнятті законодавчих актів органами державної влади, які б реально сприяли формуванню в українській економіці інноваційного середовища для результативної діяльності господарюючих суб'єктів.

**ВИКЛАДЕННЯ МАТЕРІАЛУ.** Наука, техніка, нові знання відіграють головну роль у рішенні більшості проблем економічного, соціального, культурного розвитку. Є загальноновизнаним, що розвиток і поширення інновацій забезпечує зростання обсягів випуску продукції і продуктивності праці.

Сучасний імператив ринкової економіки - спонукування і примус суб'єктів, що хазяюють, до використання нововведень і перерозподілу ресурсів із менше ефективних сфер господарювання в більш ефективні під тиском конкуренції на ринку товарів, праці і капіталу. Проте розуміння сутності і можливостей власне інноваційного процесу, його ролі в економічному розвитку ще недостатнє особливо в країнах становлення ринкової економіки. Світове співтовариство знаходиться під впливом великомасштабної технологічної революції, коли економіка країн розвивається з урахуванням результатів розвитку нових інформаційних технологій у таких галузях, як біотехнологія, матеріалознавство, ресурсосбереження й ін. Проте в економіці України ці процеси не знаходять відповідного прояву в підвищенні продуктивності праці, рості темпів випуску продукції і підвищенні її конкурентоздатності. Незважаючи на те, що Україна зберегла потужний науковий потенціал, вона істотно відстала в сфері інноваційного розвитку від світового рівня. На сучасному етапі перед нею стоїть задача зберігання статусу економічно розвинутої, незалежної держави, економічно привабливого в якості повноправного суб'єкта інтеграції у світові процеси економічного розвитку, оскільки інтернаціоналізація господарської діяльності і посилення взаємозалежності національних економік є характерною рисою часу. Дану тезу підтверджують теорії економічного зростання, діюча практика розвинених країн.

Ми не можемо на сторінках даної статті детально розглядати відомі теорії економічного розвитку, визначати "розвиток" як філософську категорію, аналізувати типи економічного розвитку /вони детально описані в монографічній науковій літературі вітчизняних і закордонних авторів/

зупинимося на одному із них - інноваційному, що складає предмет нашого дослідження. Він характеризується перенесенням акценту з науково-технічних рішень на використання принципово нових прогресивних технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, застосування управлінських рішень щодо активізації інноваційної діяльності на макро і – мікрорівнях, а саме: створення технопарків, технополісів, проведення політики ресурсобереження, інтелектуалізації усієї виробничої діяльності, софтизації і сертифікації економіки. Якщо розглядати його на мікрорівні, то інноваційний розвиток підприємства характеризується і визначається заходами, орієнтованими на використання якісно нових, прогресивних змін і рішень, що забезпечують ефективність функціонування і розвиток підприємства в сучасних умовах господарювання.

Об'єктивні зміни в суспільному економічному розвитку призвели до появи нової моделі розвитку, для якого характерні принципово нові риси і пріоритети. Найважливішу роль у житті суспільства стали відігравати галузі, що базуються на, так званих "високих технологіях", а також галузі, що безпосередньо задовольняють потреби людей. Виробництво стає більш орієнтованим не на масового споживача, а на специфічні потреби окремих індивідуумів, тобто невеличкі по ємності ринки. Високими темпами зростає чисельність підприємницьких структур, особливо малих і середніх підприємств, що спроможні швидко адаптуватися до вимог зовнішнього середовища. Швидкі темпи модернізації життя людей призводять до росту вимог до якості товарів і послуг, до їхньої розмаїтості. Відповідно, суспільство стає більш відкритим і сприйнятливим до інновацій як засобу досягнення необхідної розмаїтості. Відбувається переоцінка людського чинника в економіці: зростає роль творчих кадрів - людей, що володіють знаннями і є носіями нововведень у сфері організаційної, науково-технічної й екологічної культури. Нова модель економічного росту, заснована на інноваційному типі розвитку, передбачає зміну самого поняття науково-технічного прогресу і науково-технічного розвитку. З'являються нові пріоритети: добробут, інтелектуалізація виробничої діяльності, використання високих і інформаційних технологій, екологічність. Ця модель потребує нової фінансово-кредитної політики, ефективного стимулювання інновацій, розвитку наукомістких і скорочення галузей, що природоексплуатують - на макрорівні; зміни типу підприємницької діяльності, активного залучення до виробництва дрібного і середнього приватного бізнесу - на мікрорівні. Характерною ознакою нової моделі економічного росту є широкий розвиток венчурного бізнесу. Причому форми і мотиви такого залучення можуть бути абсолютно різними: від спонсорської допомоги до спільної участі в прибутках через викуп акцій або внеску в статутний фонд. Поширеним також є створення цільових фондів науково-інноваційного розвитку.

Сьогодні можна виділити три основних типи моделей інноваційного розвитку промислово розвинених країн:

1/ країни, орієнтовані на лідерство в науці, реалізацію великомасштабних цільових проектів, що охоплюють усі стадії науково-виробничого циклу, як

правило, із значною частиною інноваційного потенціалу в оборонному секторі /США, Англія, Франція/;

2/ країни, орієнтовані на поширення нововведень, створення сприятливого інноваційного середовища, раціоналізацію всієї структури економіки (Німеччина, Швейцарія, Швеція);

3/ країни, що стимулюють нововведення шляхом розвитку інноваційної інфраструктури, забезпечення чутливості до досягнень світового інноваційного прогресу, координації дій різних секторів в сфері науки і технологій (Японія, Південна Корея).

Україна прийняла на себе великі зобов'язання перед світовим співтовариством, підписавши в 1992 році в Ріо-де-Жанейро Концепцію стабільного розвитку в ХХІ сторіччі - Декларацію Ріо /2 /. Тому нагальною потребою є розробка програми інноваційно-інвестиційного розвитку держави і побудова економічного механізму її забезпечення в ринкових умовах.

На нашу думку, ініціатором розробки такої програми може стати держава. Саме в контексті названої програми слід сформулювати основні детермінанти економічного розвитку як суспільства в цілому, так і окремих галузей, видів діяльності, а також науки, освіти, управління і т.ін. Основною складовою вказаної програми повинна стати промисловість, яка орієнтована на досягнення якісно нового рівня розвитку, значного зміцнення економічного потенціалу держави, задоволення потреб населення, розвиток внутрішнього ринку, збільшення обсягів виробництва і підвищення конкурентоздатності промислової продукції.

Ціль розвитку промисловості полягає в створенні сучасного, інтегрованого у світове виробництво, спроможного до саморозвитку промислового комплексу, що за своїми основними показниками відповідає аналогічним структурам найбільше розвинених країн світу і забезпечує можливість постіндустріального розвитку України. Промисловий комплекс виходячи з відзначеного повинен відповідати таким критеріям:

- високі темпи переходу на нові моделі і покоління продукції;
- конкурентноспроможна продукція, що задовольняє потреби секторів економіки, від яких залежить безпека держави і задоволення потреби населення;
- сприйнятливість до науково-технічних досягнень і їхнє використання у виробництві;
- у структурі промисловості переважають наукомісткі галузі;
- високий рівень транснаціональної інтеграції науки, технологій промислового виробництва;
- зрощення промислового, торгового і фінансового капіталів;
- розвинута і збалансована торгівля промисловими товарами і технологіями;
- розвинута інфраструктура: інформаційна, впроваджувана, транспортна, постачальницько-збутова й ін.;

- ефективного функціонування державного, корпоративного і приватного секторів промисловості, наявність у державній власності 20-25 % промислових об'єктів.

Для того, щоб промисловість України відповідала зазначеним критеріям, вона повинна бути орієнтована на якісно нові передумови розвитку. Однією з найважливіших передумов є інноваційна орієнтація промисловості. Саме така орієнтація забезпечує інноваційний розвиток економіки, який характеризується зростанням обсягів виробленої продукції та підвищенням її конкурентоспроможності, що досягається переважно за рахунок активного використання нових знань. Він супроводжується динамічними функціональними і структурними змінами економіки, розширенням її можливостей задовольняти потреби суспільного та особистого споживання, забезпечувати накопичення національного багатства.

Інноваційний розвиток повинен бути комплексним і охоплювати не тільки виробничу сферу, а й науку, освіту, управління, фінанси, культуру та інші. Тому необхідною умовою інноваційного розвитку економіки є забезпечення засобами державної програми тісного взаємозв'язку між всіма складовими суспільного життя, органічне включення до неї інноваційних факторів.

Головною метою державної інноваційно-інвестиційної програми є забезпечення переходу в максимально короткий термін вітчизняної економіки на інноваційну модель розвитку, проведення необхідних для цього динамічних структурних і функціональних змін, які мають сприяти розширенню її можливостей створювати конкурентоспроможну продукцію, задовольняти потреби суспільного та особистого споживання, накопичення національного багатства.

Вважаємо за доцільне звернути увагу на основні особливості інноваційно-інвестиційної програми, дія яких спрямована на забезпечення прискореного переходу економіки України на інноваційну модель розвитку. Це, перш за все дотримання

- "активної дифузії інновацій", що характеризується взаємодією уряду з науковими установами, вузами, підприємствами й організаціями. Це дозволить істотно поліпшити якість науково-технічного потенціалу України;

- забезпечення державної підтримки інноваційних форм, орієнтованих на розвиток наукомісткої продукції, завоювання внутрішнього ринку і вихід із нею на світовий, що вкрай необхідно на етапі вирівнювання науково-технологічного потенціалу України;

- формування локального технологічного середовища – по типу "наукових парків", технополісів, а в Україні – "територіальних науково-технічних центрів", що характеризуються концентрацією на певній території наукового, відтворювального, виробничого, фінансового потенціалів, об'єднаних єдиним процесом технологічного розвитку.

- формування міжгалузевих наукових технічних комплексів (МНТК)", що може стати інноваційною системою за умови генерації всіх характеристик для попередньої моделі чинників. Сьогодні в Україні є труднощі, пов'язані з

невідпрацьованістю міждержавних відносин як близького так і дальнього зарубіжжя. Проте усунення всіх цих труднощів не пов'язано з великими витратами національних ресурсів, тому що програму інвестиційно-інноваційного розвитку України використовувати вигідно;

- погодження і координація інвестиційно-інноваційної програми в процесі співробітництва між державами, підприємствами й організаціями зарубіжних країн, що сприятиме активній участі України в міжнародному науково-технічному співробітництві і широкому обміні науковими результатами і новими технологіями;

- проведення дещо стриманої патріотично-політичної пропаганди стосовно захисту національних інтересів /на які, до речі ніхто в світі не нападає/, і отримувати через міжнародний трансфер ресурси за доступними цінами, а не такими, які загрожують знищити базові галузі економіки і уже вкотре „обвалити” рівень життя населення.

Названі особливості дозволяють врахувати об'єктивну особливість перехідних процесів. Вони полягають в необхідності дотримання умов для успішного поєднання ринкових перетворень з активним використанням наукових знань, високих технологій та інформації як головних джерел економічного зростання.

В Україні на даний час, в основному, склалися необхідні передумови для формування і реалізації такої програми. Зокрема, досягнуто збалансованої багатуукладності економіки за рахунок розширення її колективного і приватного секторів, відбулося становлення ринкового механізму ціноутворення, фондового, товарного, грошового та валютного ринків та ринку цінних паперів. З'явилися ознаки економічного зростання, в якому значну роль стали відігравати інноваційні фактори.

Крім того Україна має науково-технічний потенціал, який, незважаючи на вкрай складні умови для його функціонування, зберіг достатньо високий рівень своєї дієздатності, і за головними параметрами відповідає середньоєвропейським стандартам. Вітчизняна наука і технології з окремих напрямів, зокрема матеріалознавства, теоретичної фізики, математики, зварювального виробництва, захисних зміцнюючих покриттів, біо- і аерокосмічних технологій та інших знаходяться на світових позиціях. Україна має також розвинуту систему освіти, яка спроможна забезпечити потреби в кадрах для здійснення переходу на інноваційний розвиток економіки.

Виходячи з об'єктивних передумов, необхідно спрямувати державну інноваційно-інвестиційну програму і надати їй ознак імперативу з використання всього арсеналу засобів прямого і опосередкованого державного впливу на економічне зростання.

Що стосується проблеми інвестиційного забезпечення програми, то її, безперечно, слід розглядати в контексті інноваційної проблематики. Але обмежений обсяг статті не дозволяє сформулювати як точки дотику «інвестиції-інновації», так і їх тісний взаємозв'язок. Ми вважаємо за доцільне у наступних публікаціях детально викласти результати наших досліджень у даному напрямку.

**ВИСНОВКИ.** Отже, як ми показали, багаторічний світовий досвід економічного розвитку, а також дуже солідний інноваційний потенціал України свідчать про те, що на сучасному етапі інноваційному імперативу розвитку немає альтернативи. Він є не стільки імпульсом технічного нововведення, скільки джерелом розвитку інтелекту, вирішенням економічних соціальних, міждержавних проблем. Зазначене створює методологічну базу для поглиблення уявлень про природу економічного розвитку останніх років і зусиль, що формують потенціал росту в Україні.

Непослідовність, незавершеність трансформаційних процесів ставить під сумнів можливості стабілізації очікуваних високих темпів росту. У цьому контексті від нас необхідно більш докладне осмислення логіки економічних трансформацій на інноваційній основі.

Майбутнє національної економіки залежить від накопичення нового потенціалу розвитку, а не бездумної розтрати раніше накопиченого. Україна відкрита до широкого співробітництва в інноваційній сфері з усіма країнами. І першим кроком у цьому напрямку є осмислення Концепції міждержавного інноваційного програмування

Іде в минуле ера романтизму, замість неї приходить ера прагматизму, побудована на національних пріоритетах і ринкових підходах. І вказана ситуація потребує глибоких аналітичних пошуків. Відправною точкою таких пошуків є теза про те, що імперативом економічного розвитку України повинен стати його інноваційний пріоритет.

Список використаних джерел:

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) „Шляхом Європейської інтеграції” / Авт. кол.: А.С.Гальчинський, В.М.Геєць та ін.; Нац.ін-т стратег. Дослідж., ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України.- К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. - 416 с.
2. Joreskog K.G. Structural analysis of covariance and correlation matrices. Psychometrika, 43,443-477/
3. Joreskog K.G. Sorbom D. Recent developments in structural equation modeling. Journal of Marketing Research, 19, 404-416.
4. Francisco Sagasti, "Towards endogenous and technology for another development", Development Dialogue, №1, 1979, p. 15-17.
5. The World Competitiveness Yearbook 1998.- Losanna.- 1999.- P. 457

**Біла С.О.,**  
докт.держ.упр., проф.,  
професор кафедри міжнародних економічних  
відносин і бізнесу ІМВ НАУ

**ПРІОРИТЕТИ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄС:**